

Raport științific intermediar
privind implementarea proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279
în perioada iulie 2017 – septembrie 2019

A. Obiective științifice comune

I. Activități intermediare cheie (conform planului de realizare) menite să contribuie la desfășurarea cu succes a proiectului

I.1. Workshop-ul internațional “Advances in Ancient Black Sea Studies: Methodological Innovation, Interdisciplinary Perspectives and International Cooperation”, organizat la Iași în perioada 16-19 iulie 2017, în colaborare cu University of Waterloo ON/Canada, cu participarea tuturor membrilor echipei și a unor specialiști din afara proiectului. Scopul acestei acțiuni a constat în discutarea problemelor de metodologie, a conceptelor utilizate, a stadiului de cercetare a surselor și în definitivarea strategiei de coordonare a activităților aferente obiectivelor propuse pentru toată perioada de implementare a proiectului. La lucrările reuniunii au participat 14 cercetători, din țară și străinătate, cei mai mulți fiind specialiști de notorietate internațională. Cu acest prilej au fost întocmite 15 mape și au fost tipărite programul și o broșură cu rezumatele comunicărilor (20 exemplare x 20 pagini), care în format electronic pot fi consultate la adresa: <https://bibliographiaclassica.ro/international-workshop/>.

I.2. Simpozionul internațional “Advances in Ancient Black Sea Studies: Scholarly Traditions & Preservation of Cultural Heritage”, organizat în perioada 20-24 august 2018, cu participarea tuturor membrilor echipei și a unor specialiști din afara proiectului. Scopul principal al acestei activități a constat în raportarea rezultatelor de cercetare, obținute până la jumătatea etapei 2018, a obiectivelor asumate în cadrul proiectului, cu publicarea ulterioară a comunicărilor prezentate într-un volum colectiv. Prin organizarea reuniunii la Constanța (în parteneriat cu Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța) s-a urmărit creșterea vizibilității naționale și internaționale în realizarea obiectivelor asumate prin atragerea și implicarea unui număr mai mare de cercetători din țară și străinătate. Impactul scontat în plan național și internațional a rezultatelor cercetărilor asumate a fost sporit și datorită colaborării cu membrii echipei proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2016-0737 *Preservation by Development of Sustainable Strategies for a Better Protection of the UNESCO World Heritage Sites from Romania* (Director: Sergiu Musteață). Participarea la lucrările reuniunii a 63 de cercetători din țară și străinătate a contribuit la menținerea și dezvoltarea unei rețele importante alcătuită din specialiști interesați de problematica antică a Mării Negre, rețea creată în anii anteriori, cu prilejul implementării proiectului PN-II-ID-PCE-2011-3-0054 (*Relațiile externe ale orașelor grecești pontice în perioada elenistică și epoca romană: o abordare multidisciplinară*). Cu acest prilej au fost întocmite 60 mape și au fost tipărite programul și o broșură cu rezumatele comunicărilor (60 exemplare x 60 pagini), care în format electronic pot fi consultate la adresa: <https://bibliographiaclassica.ro/en/wp-content/uploads/sites/2/2018/05/Conference-brochure-Constanta-2018.pdf>.

II. Deplasări externe (documentare și diseminare). Au fost efectuate 15 deplasări externe în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului, respectiv în scopul diseminării rezultatelor obținute la următoarele instituții de profil din străinătate: Institutul de Istorie Universală al Academiei Ruse de Științe (Moscova/Rusia); Complexul Arheologic Chersonesul Tauric (Sevastopol/Crimeea); Kommission für Alte Geschichte und Epigraphik (München/Germania); Rheinisches Landesmuseum (Trier/Germania); Römisch-

Germanische Zentralmuseum (Mainz/Germania); Institutul de Studii Clasice (Londra/Anglia); Ludwig Maximilians-Universität (München/Germania); Muzeul de Stat Eremitage (St. Petersburg/Rusia); Institutul de Arheologie al Universității din Varșovia (Varșovia/Polonia); Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (Berlin/ Germania); The British School at Athens (Atena/Grecia). Datele exacte privind deplasările menționate se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor încărcată pe platforma on-line și pot fi verificate (inclusiv rapoartele științifice și de activitate) la dosarul proiectului păstrat la Filiala din Iași a Academiei Române, ca instituție ordonatoare de credite. Privitor la activitatea de diseminare cu prilejul deplasărilor externe, vezi, mai jos, și punctul IV.

III. Deplasări interne (documentare și diseminare). Au fost efectuate 26 deplasări interne în scopul documentării pentru obiectivele asumate în cadrul proiectului, respectiv în scopul diseminării rezultatelor obținute, la următoarele instituții de profil din țară și pe șantiere arheologice: Muzeul de Istorie Națională și Arheologie din Constanța, șantierul arheologic Ibida (com. Slava Rusă, jud. Tulcea), Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” din București; Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca; Complexul Muzeal Arad; Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni din Sf. Gheorghe; Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca; Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion” din Tulcea; Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca; Muzeul Țării Crișurilor Oradea; șantierul arheologic Războieni-Cetate (orașul Ocna-Mureș, județul Alba); Universitatea Valahia din Târgoviște. Datele exacte privind deplasările menționate se regăsesc în fișa de evidență a cheltuielilor încărcată pe platforma on-line și pot fi verificate (inclusiv rapoartele științifice) la dosarul proiectului păstrat la Filiala din Iași a Academiei Române ca instituție ordonatoare de credite.

IV. Comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale.

Membrii echipei de cercetare au prezentat 33 de comunicări, legate de obiectivele asumate în cadrul proiectului, la următoarele manifestări științifice:

IV.1. Workshop-ul internațional “Advances in Ancient Black Sea Studies: Methodological Innovation, Interdisciplinary Perspectives and International Cooperation”, 16-19 iulie 2017, Iași/România (V. COJOCARU: *BCOSPE III. Ars, Res Sacrae & Mythologica: Some Considerations on a New Research Project*; L. RUSCU: *Religion around the Black Sea: A Survey of Recent Literature*; L. GRUMEZA: *From the North Pontic Traditions to the Roman Imports and Baltic Amber: Sarmatian Barbaricum as Endless Contact Zone of Antiquity*; L. MUNTEANU: *The Integration of the “Barbarian” World into the Greek Civilization through West Pontic Coinage: A Multidisciplinary Approach* [în colaborare cu G. Talmațchi]; D. RUSCU: *Christianity and the Transformation of Some Pontic Cities in Late Antiquity*; A.-I. PÁZSINT: *Ancient Population Studies within the Framework of Social Network Analysis. A Case Study*).

IV.2. Simpozionul internațional “Contact zones of Europe from the 3rd mill. BC to the 1st mill. AD”, 28 septembrie – 3 octombrie 2017, Moscova/Rusia (V. COJOCARU: *Die Proxenie als Instrument der Aussenpolitik im Kontext der auswärtigen Beziehungen pontischer Staaten*; L. GRUMEZA: *CRFB R1. Trade, gifts and long-distance contacts in ‘Sarmatian’ Barbaricum, West of Roman Dacia*).

IV.3. Simpozionul internațional de numismatică, 4-5 octombrie 2017, Chișinău/Republica Moldova (L. MUNTEANU: *Tezaurul monetar descoperit la Vânători, jud. Vrancea* [în colaborare cu S.-P. Boțan și A.-E. Apostu]).

IV.4. Simpozionul național “Cercetări arheologice desfășurate de Institutul de Arheologie Iași. Campania 2017”, 6 octombrie 2017, Iași/România (L. MUNTEANU: *Despre un tezaur monetar antic recent descoperit în sudul Moldovei* [în colaborare cu S.-P. Boțan și A.-E. Apostu]).

IV.5. Simpozionul internațional „ARCHON 2017. Ancient Relics of Chersonese: Openings to Notions”, 10-12 octombrie 2017, Sevastopol/Crimeea (V. COJOCARU & L. GRUMEZA: *Chersonesus and its antiquities in the BCOSPE project*).

IV.6. Workshop-ul național “Scythia Minor. Relațiile economice și comerciale ale provinciei cu lumea romană”, 24-28 octombrie 2017, Tulcea/România (L. MUNTEANU: *Ceramica romano-bizantină din așezarea rurală de la Ibida – “Fântâna Seacă”* [în colaborare cu Șt. Honcu]).

IV.7. Simpozionul internațional „Advances in Ancient Black Sea Studies: Scholarly Traditions & Preservation of Cultural Heritage”, 20-24 august 2018, Constanța/România (L. RUSCU: *The Coming of Rome and the Changes in the Religious Life of the Greek Cities Around the Black Sea*; V. COJOCARU: *BCOSPE I-III. Einige Überlegungen zum Beitrag der russischen, sowjetischen und postsowjetischen Schulen*; L. MUNTEANU: *Ars, res sacrae & mythologica on the Coins of the Bosporan Kingdom. A General Survey*; L. GRUMEZA: *Res sacrae Sarmatarum: Funerary Rituals in the Crimean Peninsula. A survey of Recent Literature*; A.-I. PÁZSINT: *Cult Associations in the Black Sea Area: A Comparative Study (3rd Century BC – 3rd Century AD)*; D. RUSCU: *The Black Sea in the Historical Writings of Late Antiquity*).

IV.8. Workshop-ul internațional „Peoples in the Black Sea, from Prehistory to the Roman period”, 17-20 septembrie 2018, Thessaloniki/Grecia (V. COJOCARU & L. GRUMEZA: *Greeks and Non-Greeks in the BCOSPE II and BCOSPE III Projects*).

IV.9. Simpozionul internațional “IV International Numismatic Congress”, 11-13 octombrie 2018, Brașov/România (L. MUNTEANU: *Roman Silver Beyond the Limes. On the Chronology of Roman Imperial Coin Hoards Discovered in the Eastern Carpathian Barbaricum*).

IV.10. Simpozionul internațional “Archaeology of the Black Sea in the New Light”, 22-23 noiembrie 2018, Halle/Germania (V. COJOCARU: *BCOSPE II als ein möglicher Weg der Zusammenarbeit zwischen West und Ost bei der Untersuchung der Griechen und ihren Nachbarn am Rande der Steppe*).

IV.11. Simpozionul internațional „Bosporan Phenomenon: the General and the Specific in Historical and Cultural Realities of Classical Antiquity”, 27-30 noiembrie 2018, St. Petersburg/Rusia (V. COJOCARU & L. GRUMEZA: *Bosporan Kingdom and Its Antiquities in the BCOSPE Project*).

IV.12. Simpozionul național “Cercetări arheologice desfășurate de Institutul de Arheologie Iași. Campania 2018”, 2 noiembrie 2018, Iași/România (L. MUNTEANU: *Cercetări arheologice în mediul rural al cetății Ibida. Așezarea din punctul „Fântâna Seacă” – campania 2018* [în colaborare cu Șt. Honcu]; L. GRUMEZA: *Sondașul arheologic realizat în castrul alei I Batavorum miliaria de la Războieni-Cetate. Campania 2018* [în colaborare cu G. Bounegru et al.]).

IV.13. Simpozionul internațional „Pontica et Caucasia II. Interdisciplinary Research on the Antiquity of the Black Sea”, 13-17 mai 2019, Varșovia/Polonia (V. COJOCARU & L. GRUMEZA: *Bibliography of the Northern Black Sea Area in Antiquity: BCOSPE III*).

IV.14. Simpozionul național „Cercetări bioarheologice și etnoculturale în sud-estul Europei”, 15-17 august 2019, Crihana Veche/Republica Moldova (L. MUNTEANU: *Moneda romană imperială în teritoriile „barbare” de la est și sud de Carpați*).

IV.15. Workshop-ul internațional „Advances in Sarmatian Studies: Artefacts, Bones and Ethnic Identities”, 24-25 septembrie 2019, Iași/România (V. COJOCARU: *Greeks and Iranians on the Northern Black Sea Region: After 100 Years*).

IV.16. Simpozionul internațional „Migrations and Identity in European History: Communities, Connections, Conflicts”, 26-28 septembrie 2019, Iași/România (V. COJOCARU: *Development of Identities in the Black Sea Poleis: The Evidence Provided by Honorific Decrees*; L. MUNTEANU: *Coinage and Identity in the North Pontic Area. The Case of the Bosphoran Kingdom*; A.-I. PÁZSINT: *Conflict at the Borders: Negative Interaction Between Communities as Seen Through Personal Tragedies* [în colaborare cu R. Varga]; L. GRUMEZA: *Settlers and Nomads West and East of the Carpathians: Sarmatian Identity and Migrations during the 1st-4th Centuries AD*).

Pe lângă comunicările menționate mai sus, doi membri din echipa proiectului au prezentat conferințe pe bază individuală: L. GRUMEZA: *O lume barbară situată între trei provincii romane: rezultate ale cercetării preventive la vest de provincia Dacia* (la Institutul de Arheologie din Iași, 22 februarie 2018); L. MUNTEANU: *Circulația monetară în sud-estul României* (la Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău, 10 iunie 2019).

V. Publicații (diseminare). Rezultatele cercetărilor desfășurate până în acest moment în cadrul proiectului au fost valorificate prin publicarea sau predarea la tipar a unor volume, capitole de carte, studii și recenzii, la edituri și în reviste prestigioase din țară și străinătate.

V.1. V. COJOCARU: *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini. II. Archaeologica*, Mega Verlag: Cluj-Napoca, 2018, 1028 p. + 1 CD-ROM [Pontica et Mediterranea VII] (https://www.academia.edu/37514580/BCOSPE_II.pdf), la care și-au adus contribuția, în calitate de coeditori, membrii echipei L. RUSCU și L. GRUMEZA.

V.2. Volumul colectiv *Advances in Ancient Black Sea Studies: Historiography, Archaeology and Religion. The Proceedings of the International Symposium, Constanța, August 20-24, 2018*, ed. by V. COJOCARU, L. RUSCU, Th. CASTELLI, A.-I. PÁZSINT, Mega Publishing House: Cluj-Napoca 2019, 666 p. [Pontica et Mediterranea VIII] (https://www.academia.edu/40382230/ADVANCES_IN_ANCIENT_BLACK_SEA_STUDIES_HISTORIOGRAPHY_ARCHAEOLOGY_AND_RELIGION).

V.3. V. COJOCARU: *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini. III. Ars, res sacrae & mythologica*, Mega Verlag: Cluj-Napoca, 2019, cca. 600 p. + 1 CD-ROM [Pontica et Mediterranea IX], la care și-au adus contribuția, prin redactarea unor capitole introductive, toți membrii echipei. Volumul urmează să fie predat la tipar către sfârșitul lunii octombrie 2019.

În afara celor trei volume menționate mai sus – însumând un total de cca. 2250 pagini (privitor la contribuția membrilor echipei, vezi mai jos punctul B) –, rezultatele cercetărilor desfășurate în cadrul proiectului au fost valorificate prin publicarea sau acceptarea pentru tipar, în volume colective din străinătate și în reviste BDI (inclusiv SCOPUS și ERIH), a 12 capitole de carte, 14 studii și articole, respectiv a trei recenzii critice de ample dimensiuni.

Informațiile exacte legate de publicațiile apărute și de cele acceptate pentru tipar pot fi consultate pe pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>, butonul „Publications”). Precizăm că în toate publicațiile raportate apare menționat numele finanțatorului și numărul contractului de finanțare după modelul: „This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279”. Privitor la editarea și tipărirea a două broșuri cu programul manifestărilor internaționale și a rezumatelor comunicărilor, vezi mai sus, punctul I.1 și I.2.

VI. Pagina web (diseminare).

A fost actualizată în permanență pagina web a proiectului (adresa: <https://bibliographiaclassica.ro>), care poate fi accesată în limbile română și engleză. Astfel, în mod

regulat, au fost adăugate informații detaliate (descriere și attachment) despre manifestările organizate în cadrul proiectului, despre participările membrilor proiectului la diferite activități științifice și despre aparițiile editoriale relevante. Site-ul a fost construit pe platforma WordPress. Site-ul conține informații despre proiect (titlu, acronim, cod, finanțator, membrii, contact), o succintă prezentare a acestuia, cu precizarea obiectivelor și a rezultatelor estimate, precum și mai multe date relevante privitoare la activitățile desfășurate. Adresa paginii poate fi accesată de pe toate motoarele de căutare consacrate (Google, Yahoo, Ask, Bing, Duck Duck Go, Yippy, Dogpile, Yandex, The Internet Archive etc.). Responsabil cu actualizarea paginii web a proiectului este L. MUNTEANU. Conform plug-in instalat în vederea monitorizării traficului pe site, pentru a putea contoriza numărul de accesări ale paginii web și de vizitatori, la data prezentului raport există peste 55000 accesări ale paginii web.

B. Obiective științifice individuale (descriem succint măsura în care au fost realizate obiectivele științifice asumate conform propunerii de proiect. Precizăm că informații mai detaliate, în acest sens, pot fi aflate pe pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>), acolo unde se află lista publicațiilor, precum și programele și rezumatele comunicărilor manifestărilor științifice internaționale menționate la punctul A. I.1 și A. I.2).

1. Adunarea sistematică și traducerea în limba germană a 11018 titluri (1028 p.) legate de *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini*, conform următoarei structuri (= BCOSPE II): A.1. Archäologische Berichte und Notizen; A.2. Analysen, Methoden, Fragestellungen; A.3. *Varia archaeologica*; B.1. Gebrauchskeramik; B.2. Feinkeramik; B.3. Amphoren; B.4. Lampen; B.5. *Varia ceramica*; C.1. Teile von Tracht und Bekleidung; C.2. Metallgefäße; C.3. Glasgefäße; C.4. Militärwesen, Waffen/militärische Ausrüstungen; C.5. Werkzeuge und Gerät; C.6. Sonstige Funde; D. Werkstätten, Gewerbe, Wirtschaft und Handel. Principalul responsabil cu sistematizarea informației și traducerea în limba germană este V. COJOCARU. L. RUSCU a verificat traducerile în limba germană. Legat de acest obiectiv, au fost publicate un volum de autor, trei studii și au fost prezentate șase comunicări la manifestări științifice internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

2. Adunarea sistematică, traducerea în limba germană și valorificarea prin redactarea a cinci capitole introductive, a peste 5500 titluri (cca. 600 p.) legate de *Bibliographia classica orae septentrionalis Ponti Euxini*, conform următoarei structuri (= BCOSPE III): A.1. Zivil- und Sakralarchitektur; A.2. Militärarchitektur; A.3. Skulptur, Reliefs und Darstellungen in der Kleinkunst; A.4. Malerei und Mosaik; A.5. *Ars varia*; B. *Res sacrae*; C. *Mythologica*. Principalul responsabil cu sistematizarea informației și traducerea în limba germană este V. COJOCARU. L. RUSCU a verificat traducerile în limba germană. Ceilalți membri ai echipei au redactat câte un capitol introductiv, conform obiectivelor individuale asumate prin propunerea de proiect (vezi punctele subsecvente). Legat de acest obiectiv, a fost pregătit pentru tipar un volum de autor, au fost publicate două capitole de carte și cinci articole, au fost predate la tipar trei studii și au fost prezentate șase comunicări la manifestări științifice internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

3. Identificarea, pe baza datelor bibliografice sistematizate, a interconexiunilor care leagă diferitele regiuni pontice între ele din perspectiva trecerii de la păgânismul roman târziu la creștinismul bizantin timpuriu. Responsabil de acest obiectiv este D. RUSCU. A fost publicat un capitol de carte, au fost predate la tipar patru studii și au fost prezentate două comunicări la manifestări științifice internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

4. Studiarea populațiilor iraniene (în special a sarmaților) la nordul și nord-vestul Mării Negre și a relațiilor acestora cu cetățile grecești de pe litoral, din perspectiva artei și religiei, respectiv a ritului și ritualului funerar. Responsabilă de acest obiectiv este L. GRUMEZA. Au fost publicate trei capitole de carte și patru articole, au fost predate la tipar trei studii și prezentate nouă comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

5. Identificarea, pe baza datelor bibliografice sistematizate, a interconexiunilor care leagă diferitele regiuni pontice între ele din perspectiva cercetărilor numismatice, cu accent pe artă, religie și mitologie la nordul Mării Negre. Au fost studiate motivele iconografice comune de pe emisiunile monetare ale cetăților grecești nord-pontice, în perioada greacă și romană. S-au urmărit, în principal, evoluția artistică a acestor reprezentări și legăturile lor cu tradițiile mitologice și credințele religioase ale diferitelor populații din acest areal. Responsabil de acest obiectiv este L. MUNTEANU. Au fost publicate două capitole de carte și trei articole, au fost predate la tipar două studii și au fost prezentate nouă comunicări la manifestări științifice naționale și internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

6. Studiarea artei și religiei din perspectiva asociațiilor religioase în arealul Pontului Euxin în perioada greco-romană. Responsabilă de acest obiectiv este A.-I. PÁZSINT. Au fost publicate un capitol de carte, două articole, o recenzie, a fost predat pentru tipar un studiu și au fost prezentate trei comunicări la manifestări științifice internaționale (vezi, mai sus, punctul A. IV).

În concluzie, considerăm că obiectivele asumate conform propunerii de proiect au fost îndeplinite în totalitate până în acest moment. În ultimele trei luni de desfășurare a proiectului rămase urmează să fie tipărit volumul BCOSPE III și să se facă trecerea la baza de date în format on line. Totodată, prin organizarea celor două manifestări internaționale menționate mai sus (la punctele A. I.1 și A. I.2) și odată cu publicarea volumelor BCOSPE II și *Advances in Ancient Black Sea Studies: Historiography, Archaeology and Religion*, credem că am reușit să sporim vizibilitatea în plan internațional a rezultatelor cercetărilor desfășurate până în prezent. Astfel, proiectul în sine contribuie la crearea unei punți de comunicare între cercetarea istorică și arheologică a antichității realizată în țările est-europene (foste comuniste) și cele vest-europene. Pentru mai multe informații privind rezultatele obținute a se vedea pagina web a proiectului (<https://bibliographiaclassica.ro>).

Director proiect PN-III-P4-ID-PCE-2016-0279,

Dr. Victor Cojocaru